

השרץ והגן הנעול

כל ילד למד בגן את הרקע ההיסטורי לחג החנוכה ושמע על מאבק החשמונאים לביטול הגזרות האנטי-דתיות ולהשגת השחרור הלאומי. אמת, אך לא כל האמת. סיפור נוסף מתחבא במקורותינו בגרסאות שונות, כאשר אחת מהם מופיעה ב'מגילת אנטיוכוס' הכתובה ארמית ובה קוראים אנו על בְּגָרִיס המצביא שאנטיוכוס שלח לפניו לירושלים: "ויהרוג בה הרג רב, ויגזור בה על שבת, חודש ומילה", המגילה מספרת על מעשים רבים של קידוש השם, תוך סירוב לעבור על מצוות התורה. אולם המגילה מוסיפה עוד גזירה: "ואחרי כן גזר עליהם בגריס הרשע שלא תבוא נערה אצל בעלה, עד אשר תבוא בתחילה אל המלך", או בעצם אליו - ממלא מקומו לענין זה. "והייתה לחשמונאי... נערה אחת, והיו סבורים לתת אותה לבגריס הרשע, וכאשר ראתה הנערה שהיו סבורים לעשות כן, צעקה צעקה גדולה ומרה, ותקרה בגדיה, ותאמר לאביה ולאחיה, אחי כך תעשו למסור אותי לערל רשע? בנוסח אחר המצוי במדרשי חנוכה קוראים אנו שהנערה "פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם". במערומיה היא קבעה שזאת לא חרפתה אלא חרפת החברה כולה שאינה נלחמת נגד הגזירה. "ולמה לא תעשו כאשר עשו אבותיכם, תקנאו אתם כמו שקנאו על דינה אחותם, ובורא שמים וארץ יעזרכם על זאת. אחרי זאת יצאו חמישה בני מתתיהו... וילחמו בעמים ההם..." כך, המדרש מציג בפנינו הבנה מופלאה של סיפור דינה, שממנו שאבו כוחו למרד. פלא! היתה זו רהביליטציה, טיהור שמם, של שמעון ולוי ודבריהם: הכזונה יעשה את אחותנו!"

סבור אני שיש בסיפורים אלה זיכרון היסטורי מהימן, אותו אי אפשר לשלול. בעקבותיו קבע רבי יהושע בן לוי ש"נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס" (שבת כג, ע"א), בנוסח אחר נאמר: "מצוות חנוכה נר איש וביתו", שהרי היתה זאת הצלת המשפחה. על הגזרה הזאת רומז הרמב"ם (הלכות חנוכה ג, א): "...כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם..." לפיכך מדגישה ההלכה שנרות חנוכה הן גם חובתן של הנשים, ואסור להן לעשות מלאכה בזמן ההדלקה. אכן, אחד משמונה הנרות של חנוכה הוא הנר של שחרור האישה מהשעבוד המיני.

הקורא בדפי ההיסטוריה העולמית מרגיש את העוולות הסקסואליות המלוות את דיכוי האנושות, בתוך כל אומה ואומה, וקל וחומר כאשר אומה משתלטת על אחרת. אחד התעודות הספרותיות העתיקות ביותר 'עלילות גלגמש' מספרת על גיבור בבלי זה, ה"מייסד" את זכות הלילה הראשון. איך נאמר באחד הפיוטים לשבת הראשונה של חנוכה (איין צור חֶלֶף לר' שלמה הקטן): "גֵן נְעוּל הֶשְׁרָץ" - השרץ תאב לגן הנעול, דהיינו לבתולה ולאישה הצנועה. אדלג על אינספור פרקי ביניים במהלך ההסטוריה, בהם האצילים מנצלים את זכויותיהם על בנות

הצמיתים, ואסתפק באזכור 'נישואי פיגרו' למוצאארט. בה הרוזן אלמוויה מתגעגע לזכות שאבדה ויוזם תככים כדי למלא את תאוותו. זכות חוקית מתועבת זאת מתווספת לזנות הדתית שבמקדשים האליליים, לאונס ההמוני שבמלחמות, וכמובן לזכות להתעלל בכל זר וזרה המגיעים לעריהם, כשהקורבנות הן לחלוטין חסרי אונים. סוגיות תלמודיות שונות רומזות לדרכים שתוכננו כדי לעקוף את הגזירות (ירושלמי כתובות א, ה). הדרך המדהימה ביותר הוא לדעתי, המנהג שביהודה לפיו חיו יחד בני הזוג העתידיים, ימים לפני טקס הנישואים. העתיד המעורפל מאיים, אך מפגש האהבה הראשון התקיים בין הרעים האהובים, ולא עם השרץ. התרגשות מלווה אותי עד עצם היום הזה, כשקראתי שדבר מעין זה התרחש גם בדרך לאושוויץ.

פטור אני מלהרבות מלים נגד שרצים מודרניים, ראשי מפעלים, מנהלים אגפים ממשלתיים ובעלי משרדים הרואים את עצמם כיורשי הרוזנים של ימי הביניים. דינם כתוב בתחיקה נגד הטרדה מינית. אלא שרוצה אני להוסיף פן אחר לעניין, אף שלא אהיה פופולרי. מעניין שמהסוגיה בגמרא הדנה בכך (כתובות ב-ג) זוכר אני את הביטוי: "משום צנועות ומשום פרוצות". מילים אלו מלמדות אותי שעדיין חסר משהו בספר החוקים, אזהרה מפורשת ועונש מרתיע לנשים שבעזרת יחסים אינטימיים עם בעלי כוח, קונות את דרכן לשלבים הגבוהים במשרדים, באולפני קולנוע, באוניברסיטאות, בצבא, במשטרה, וכו'. אכן, "גן נעול" שבפיוט, כבר לא יופיע בשירי דורנו. אולם גם טרגדיה גדולה נעוצה בכך, שהרי מתוך מעשי הפרוצות נפגעים גם גברים, אך בעיקר ה'צנועות' – אלו שלא מוכנות לסחור בגופן. על פשע זה חייבים לתת דין חמור שני השותפים גם יחד. או אז, כאשר תיווצר סימטריה אמיתית בין הפריצות והצניעות, ניתן יהיה למגר באופן יעיל וצודק יותר את ההטרדות המיניות.